

DİJİTAL ÇAĞDA DEĞİŞEN EBEVEYNLİK ROLLERİ: TEKNOLOJİ KULLANIMINDA ANNE BABALAR REHBER Mİ ENGEL Mİ OLMALI?

Meltem KURTOĞLU ERDEN¹

Eda USLUPEHLİVAN²

Öz

Bir insan yavrusu, en hızlı gelişimini dünyaya geldikten sonraki ilk yıllar içerisinde göstermektedir. Hem fiziksel gelişim hem de bilişsel gelişim açısından yaşamın ilk yılları en önemli yıllardır. Bu süreçte en büyük sorumluluk kuşkusuz ki ebeveynlere düşmektedir. Gelişmekte olan bebeğin beyni çevredeki tüm uyaranlar ile etkileşim halindedir. Beyin gelişiminde en önemli unsur ise bebeğin ebeveynleri ile olan ilişkisi ve yaşadığı ortamdır. Hepimiz yaklaşık yüz milyar nöron ile doğarız. Yapılan çalışmalar kritik sinirsel bağlar olmadan bu nöronların bir işe yaramayacağını göstermektedir. Kritik sinirsel bağların oluşumunda ise bebekle kurulan iletişimin ve etkileşimin önemli olduğu dikkati çekmektedir. İçinde bulunduğumuz dönem dijital ya da bilişim çağı olarak tanımlanabilecek bir dönemdir. Bu dönemde dijital aygıtlar gündelik yaşamımızın ayrılmaz bir parçası olmuştur. Dolayısıyla yenidoğan bebekler, bundan yirmi yıl öncesine göre daha fazla dijital araç gerece maruz kalarak büyümektedirler. Bu bağlamda, bu çalışma “Anne-babalar, bebeklerinin sağlıklı gelişimi için, insan hayatının en kritik dönemi olan 0-36 ay arasında teknoloji kullanımı sürecini nasıl yönetmelidirler?” ve “Bebeklerin bu süreçten en olumlu şekilde etkilenmeleri nasıl sağlanır?” sorularına cevap aramıştır. Buna ek olarak 3-5 yaş arasındaki çocukların teknoloji kullanımı konusunda nelere dikkat edilmesi gerektiği de yazı kapsamında irdelenen bir diğer konudur. Dijital göçmenler olarak tanımlayabileceğimiz anne-babaların, dijital yerli çocukları ile nasıl iletişim kurmaları gerektiği ve bu süreci nasıl yürütmeleri gerektiği ile ilgili öneriler sunularak dijital çağda ebeveynlerin değişen rolleri hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveynlik, dijital ebeveynlik, ebeveynlik rolleri, dijital yerliler, dijital göçmenler

¹Dr. Öğretim Üyesi, Uşak Üniversite, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, E-Posta: meltemkurtoglu@gmail.com ORCID: 0000-0003-2438-438X

²Bilim Ünvani, E-Posta: edauslupehlivan@gmail.com ORCID: 0000-0003-1576-716X

KURTOĞLU ERDEN, M., USLUPEHLİVAN, E. (2021). Dijital Çağda Değişen Ebeveynlik Rollerini: Teknoloji Kullanımında Anne Babalar Rehber Mi Engel Mi Olmalı?. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 21(51), 447-474. DOI: 10.21560/spcd.vi.671929

CHANGING PARENTING ROLES IN THE DIGITAL AGE: SHOULD PARENTS GUIDE OR OBSTACLE IN TECHNOLOGY USE?

Abstract

A baby shows its fastest development in the first years after being born. The first years of life are the most important ones in terms of both physical and cognitive development. The greatest responsibility in this process is undoubtedly taken by the parents. The developing baby's brain interacts with all the stimuli in the environment. The most important factor in brain development is the relationship of the baby with the parents and the environment in which they live. We're all born with a hundred billion neurons. Studies have shown that these neurons are useless without critical neural connections. Communication and interaction with the baby are important in the formation of critical neural bonds. The current period is one that can be defined as digital or information age. In this period, digital devices become an integral part of our daily life. Meanwhile, newborn babies grow by exposing more digital devices by being exposed to more digital devices and technology, compared to twenty years ago. In this context, this study strives to reply to two crucial questions: how should the parents have an attitude concerning the use of technology between 0 to 36 months, the most critical period of human life, for the healthy development of their babies?, and how are babies provided to positively affected by this process? In addition, another significant question to be discussed is that of what should be paid attention to the use of technology for children between the ages of 3-5 years? Based upon these questions, it gives informations about the changing roles of the parents in the digital age, by offering a variety of suggestions with regard to how the parents, defined as digital immigrants, should communicate with their digital indigenous children and how they should conduct the process.

Key Words: Parenting, digital parenting, parenting roles, digital natives, digital immigrants

GİRİŞ

Ebeveynlik zor bir süreçtir. Her ebeveyn çocuğu olacağını öğrendiği ilk anda çocuğunun yaşantısını düzenlemek ve onun dünyaya uyum sürecini kolaylaştırmak için kendisine çeşitli sorular sormaya başlar. Bu sorulardan bazıları, “İlk karşılaştığım anda ve onu kucağıma aldığımda ona ne söylemeliyim, ağladığında nasıl tepki vermeliyim, odasını ne zaman ayırmalıyım, ona nasıl kitap okumalıyım” vb. şeklindedir. Ayrıca teknolojinin gelişmesiyle birlikte gündelik yaşantımızın her alanında dijital teknolojilerin kendisini göstermeye başlaması, bu sorulara ek olarak, dijital teknolojiye dair soruların da anne babaların zihninde yer almasına zemin hazırlamıştır. Çocuğumun yanında telefon, bilgisayar, tablet gibi dijital araç gereçleri kullanmalı mıyım ve kullanacaksam nelere dikkat etmeliyim, evdeki internet bağlantısı çocuğum için herhangi bir tehlike doğuruyor mu, tablet ekranı ile ne zaman tanışması daha uygun olur, telefonda müzik dinletmek ona zarar verir mi, akıllı cihazlar ile görüntülü konuşma yapmak çocuğumu olumsuz etkiler mi gibi sorular soran anne babaların sayısı artmıştır. Özellikle dijital çağ olarak adlandırdığımız günümüzde birçok insan, teknoloji ile ilişkisini ebeveyn olduktan sonra daha dikkatli bir şekilde düzenlemesi gerektiğinin farkına varmakta; buna rağmen bu konuda zaman zaman kendisini yetersiz hissedebilmektedir. Ebeveynlerin bir kısmı çocuklarının dijital teknolojileri kullanmaları ve bu teknolojilerle temas etmeleri sebebi ile endişe duyarken bir kısmı ise dijital teknolojileri ebeveynlik aracı olarak kullanabilmekte ve özellikle küçük yaşlardan itibaren çocuğunu dijital teknolojiler ile baş başa bırakabilmektedir. Örneğin, çoğu zaman ebeveynlerin, kişisel işlerini halledebilmek için çocuklarını meşgul etmek amacıyla teknolojiye başvurdukları görülmektedir. Birçok kişi bu durumda oyuncak, kitap ve çeşitli aktiviteleri kullansa da, teknolojik araç gereçleri kullanan ebeveynlerin sayısının da oldukça fazla olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte çocuğun yaşı ilerledikçe oyuncak, kitap ve aktivite kullanımında azalma gözlemlenirken, elde taşınabilir oyun cihazlarının ya da teknolojilerin kullanımında artış olduğu söylenebilir. Bu durum da bazı ebeveynlerin, çocuklarının zamanla dijital teknoloji ya da sosyal medya bağımlısı olması ya da onaylanmayan içeriğe maruz kalmasına ilişkin kaygılarının artabilmesine yol açmaktadır (Wartella vd., 2013). Buradan yola çıkarak erken çocukluk döneminden itibaren anne babaların

dijital teknolojilerin kullanımı konusunda bilinçli olması gerektiğine vurgu yapmak ve bu konuda ebeveynler için bir farkındalık yaratmaya çalışmak doğru olacaktır.

YÖNTEM

Bu araştırma alan yazına dayalı bir derleme çalışması olarak tasarlanmıştır. Bunun için öncelikle bebeklik ve erken çocukluk döneminde gelişim ve dijital ebeveynlik konularında alan yazın taraması yapılarak birincil ve ikincil kaynaklara ulaşılmıştır. Birincil kaynaklar özgün araştırma çalışmaları olarak gruplanırken, ikincil kaynaklar da özgün bir araştırmayı özetleyen çalışmalar şeklinde açıklamıştır. Bu çalışmada, ulaşılan kaynakların incelenmesiyle elde edilen veriler tartışılmış ve sentezlenmiştir.

Kavramsal Çerçeve

Bebeklik (0-2) ve Erken Çocukluk Döneminde (3-5 Yaş arası) Gelişim

Bir bireyin anne karnına düştüğü andan itibaren gelişiminin boyutları, fiziksel gelişim, zihinsel gelişim, duygusal gelişim ve sosyal gelişim olmak üzere dört temel boyuttan oluşan karmaşık bir süreçler bütünüdür ve belirtilen her bir boyut gelişimin ayrı bir yönünü vurgulasa da söz konusu boyutlar arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur (Yazgan İnanç vd., 2004). Bu ilişki, bebek anne karnına düştüğü anda başlayan ve doğumla birlikte ilerleyen bir süreçtir. Bir insan yavrusunun gelişimi, yaşamın belli dönemlerinde, birbirini izleyerek gerçekleşen bir takım değişimlerden oluşur. Kalıtsal değişkenler, içgüdüler ve çevresel etkenlerle yönlendirilen değişimler karmaşası olarak tanımlanabilen gelişim, doğum öncesi dönemi de içine alarak, ölüm anına kadar devam eden bir süreç olarak ele alınabilir.

Bebeklik doğumdan sonraki ilk iki yılı kapsayan dönemdir. Bu dönem, bebekte gelişimin büyük değişimlerle çok hızlı bir şekilde sürdüğü süreci içerir. Yaklaşık 280 gün anne karnında büyüyüp gelişen bebekler, doğdukları andan itibaren bazı reflekslere sahip olurlar. Bebeğin sinir sistemi ve beyni geliştikçe refleksler yerini bilinçli hareketlere bırakır. Bu dönem yaşamın en kritik evrelerinden biridir. Bu dönemde bebekler motor ve koordinasyon becerisi, dil becerisi ve duygusal becerileri açısından bir dizi gelişim yaşarlar. Söz konusu dönemde bebekler, aile üyelerine ve kendileri ile ilgilenen diğer

bakıcılara bağıllık duygusu geliştirir; kendisiyle ilgilenen kişiye güvenmeyi ya da güvenmemeyi, sevgilerini veya diğer duygularını göstermeyi ya da göstermemeyi öğrenirler. Ayrıca temel duyguları ifade etmeyi öğrenip kendilik ve bağımsızlık duygusu geliştirirler. Bu dönemde bebekler kişilik ve mizaç açısından belirgin farklılıklar gösterirler (Yazgan İnanç vd., 2004; Selçuk, 2005). Her bebek biriciktir ve her birinin gelişimsel süreci kendine özgüdür. Fakat gelişimsel dönemleri etkileyen ortak bazı etmenler vardır. Bu etmenlerden en önemlilerinin bebeğin bakımını üstlenen ebeveynler ya da bakıcılar, bebeğin büyüdüğü ev ortamı, ailenin sahip olduğu sosyal yapı, ekonomik yapı ve kültürel yapı olduğu söylenebilir. Bu etmenlerle ilerleyen süreçte, bebeklikten sonraki dönem ise ilk çocukluk dönemidir.

İlk çocukluk, 3-5 yaş arasını kapsayan, fiziksel, zihinsel ve dil gelişimlerinin hızlı biçimde ilerlediği bir süreçtir. Bu dönemde birey artık bebek olmaktan çıkmış çocuk olma yolunda adımlar atmaktadır. Öz bakım becerileri gelişen ve benlik kavramı oluşan çocuk bu dönemde cinsiyet rollerinin de farkına varmaya başlar. Okul öncesi dönem olarak da adlandırılan bu dönemde çocuklar diğer çocuklarla oynamaya istekli olurlar. Bu süreç bir bakıma çocuğun sosyalleşme sürecidir. Bu açıdan anne-baba-çocuk ilişkisinin niteliği, bu dönemde gerçekleşmekte olan toplumsallaşma süreci açısından çok önemlidir (Yazgan İnanç vd., 2004).

Gelişim psikolojisinde bazı özelliklerin öne çıktığı, belirli yaşlarda ayırıcı özellikleri olan aşamaları anlatmak amacıyla dönem kavramı kullanılmaktadır (Selçuk, 2005). Dönem kavramı ile ilgili olarak değinilmesi gereken bir başka kavram da kritik dönemdir. Bireyin yaşantısında belirli uyarıcıların çok güçlü etkiye sahip olduğu bazı zaman dilimleri vardır. Bu zaman dilimlerinde bireylerin yaşadıkları birtakım psikolojik, fizyolojik ve kültürel olaylar gelecekteki yaşamları ve bu süreçteki gelişimleri üzerinde oldukça etkilidir. Bu olaylar olması gereken zaman diliminden daha önce ya da sonra ortaya çıktığında ise daha az etkili olabilir ve gelecekteki gelişimi olumsuz yönde etkileyebilir. Örneğin bir bebeğin yürümesi ile ilgili kritik yaş 1 yaş civarındadır. Bir çocuğun bazı rahatsızlıklardan ötürü 4 yaşında yürümeye başlaması kritik dönemin geçirildiğini gösterir (Selçuk, 2005). Beyin gelişimi için ise yaşamın ilk yılları kritik öneme sahiptir. Beyin gelişiminde en önemli unsur bebeğin

ebeveynleri ya da bakıcısı ile olan ilişkisidir ve bu ilişki ortamda kullanılan dilin özellikleri ile yakinen ilgilidir. Bu dönemde bebekle kurulan ilişkide kullanılan sözcük miktarı önemli görülmektedir; ancak üzerinde durulması gereken esas nokta dilin niceliğinden ziyade niteliği olmalıdır. Yani, sadece ebeveyn tarafından bebeğe sunulabilen sevgi dolu bir ilişkinin parçası olması açısından dilin kullanımının önemli olduğu söylenebilir (Suskind, 2018). Çocuklar sözel ve sözel olmayan birtakım verileri bir sünger gibi çekerler ve kendi zihinlerinde toplarlar. Ayrıca anne-babalarını dinler, onları izler ve hareketlerini taklit ederler (Forward & Buck, 2011). Bu dönemdeki çocuklar oldukça iyi gözlemcilerdir. Çünkü dünyayı tanımak için etraflarını inceleyerek hareket ederler. Anne babaları tarafından denemeye, araştırmaya, yönetmeye, gözlemleyip taklit etmeye, denerken yanılmaya ve bu yolla öğrenmeye teşvik edilmeyen çocuklar, çoğunlukla kendilerini çaresiz ve yetersiz hissederler. Evhamlı anne-babaların yetiştirdiği çocuklar, büyüdüklerinde evhamlı ürkek bireyler olup endişeli bir yaşam sürerler (Forward & Buck, 2011).

Doğumdan sonraki ilk yıllarda bebekte meydana gelen değişimlerin hızı ve önemi düşünüldüğünde bu dönem, yaşamdaki kritik dönemlerden biri olarak tanımlanabilir. Çünkü hem bilişsel hem sosyal hem fiziksel hem de duygusal anlamda en yoğun gelişmelerin yaşandığı dönemdir. Beynin bellek merkezi olarak bilinen ve strese olumsuz yönde oldukça etkilenen hipokampus gelişiminin hızlı olduğu bu dönemde en önemli öncelik bir bebeğe sevgi ile yaklaşmak olacaktır.

0-5 Yaş Arası Gelişim Dönemlerinde Teknoloji ve Dijital Medya

Goodwin (2018), hayatın ilk beş yılının, zihinsel gelişim için en kritik dönem olduğunu vurgulamış ve bu dönemde bir çocuğun beynindeki nöral bağlantıların %80'inin üç yaşa kadar oluşumunu tamamladığını belirtmiştir. Goodwin'in (2018) üzerinde durduğu nöral bağlantılar, bir çocuğun kendi deneyimleri ve yaşadığı çevre arasındaki ilişki aracılığıyla oluşur. Bu ilişki göz önünde bulundurularak, çocukların erken yaşta teknoloji ile tanıştığı ve onunla geçirdikleri zamanın gittikçe arttığı düşünülürse, bu dijital teknolojilere maruz kalma durumunun, çocukların temel beyin yapısını nasıl değiştirdiği ve onların kişilik oluşumunu nasıl etkilediği, üzerinde durulması gereken konular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küçük yaştaki çocukların dijital medya araçlarını kullanımlarına ilişkin olarak, Avrupa Birliği tarafından yürütülen Kids Online (2013) projesi kapsamında Kotilainen'in (2011) çalışmasının verileri sunulmuştur (Olafsson vd., 2013). Verilere göre; çocukların medya kullanımı çok erken yaşta başlamaktadır. 0-2 yaş arası çocukların birçoğu radyo ve ses kaydı dinlemekte; 1 yaşındaki çocuklar günlük olarak, ailelerinin veya diğer yetişkinlerin gözetiminde, televizyon ve görsel kayıtlar izlemekte; 3-4 yaşında ise çocukların medyaya ilişkin bireysel beğenileri gelişmeye ve aynı zamanda kız ve erkek çocukların beğenileri farklılaşmaya başlamaktadır. Holloway ve arkadaşlarına (2013) göre, bu yaş grubunun, dijital medya kullanımının artmasındaki en önemli etkenlerin başında dokunmatik ekran teknolojisinin geliştirilmesi görülmektedir. Çünkü bu aletler, klavye ve mouse kullanma zorunluluğunu ortadan kaldırarak küçük çocukların daha az motor beceriyle bağımsız bir şekilde alet kullanmalarına olanak vermektedir. Ayrıca dokunmatik ekranlar aracılığıyla, henüz yürümeye ve konuşmaya başlamamış olan küçük çocuklar için internet bağlantılı teknolojilerin kullanımı mümkün hale gelmektedir (Green & Holloway, 2014).

İlk çocukluk döneminden itibaren teknoloji ile tanışan çocuklar, dijital dünyanın hayatımıza taşıdığı birtakım olumsuz durumlar içerisine girebilmektedirler. Bu durumlar içerik, ortam, diyalog veya başka kişilerin müdahaleleriyle ortaya çıkmaktadır. Çocuklar şiddet, pornografi, nefret ve kine sürükleyen içerikler; hakaret ve istismar içeren diyaloglar veya siberzorbalık gibi müdahaleler ile karşı karşıya gelebilmektedirler (Livingstone & Haddon, 2009). Ayrıca, dijital dünyanın kendi içerisinde barındırdığı durumlar dışında çocuğun fizyolojik ve ruhsal yönden olumsuz etkilenme riski vardır. Dijital araçların pasif olarak kullanılması ve kullanım süresinin uzamasıyla çocuklarda obezite, dikkat problemleri, düzensiz uyku ve sosyal gerileme ortaya çıkabilir (Epstein, 2015; Donohue, 2015).

Teknolojik gelişmelerle birlikte çocukların oyun anlayışları yeniden şekillenmekte ve geleneksel oyunlardan kısmen uzaklaşarak dijital oyunlara yönelebilmektedirler. Bu durum ebeveynlerin de etkisiyle ortaya çıkabilmektedir. Wartella ve arkadaşları (2013) yaptıkları bir araştırmada; restoran veya hastanelerde beklerken ya da çocuğa yemek yedirirken

ebeveynlerin, bebeklerini oyalama maksatlı dijital oyuna yönlendirdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Dijital araçların oyun için çocuklara belli bir süreliğine sakinleştirme veya oyalama amacıyla verilmesi de Chiong ve Schuler (2010) tarafından, “teslimiyet etkisi” (the pass-back effect) kavramıyla açıklanmıştır. Telefon, tablet gibi dijital araçları anne-babasından bir süreliğine teslim alan bebek veya çocuklar, dijital dünyada birtakım davranışlar sergilemekte veya izlemektedir. Bu oyunlar esnasında argo kelime ve şiddet içerikli görüntülere maruz kalma veya bazı özellikleri para ile satın alma gibi durumlar içerisine girebilmektedir. Bu da gelişim çağında olan ve doğru-yanlışı ayırt etme becerisini henüz kazanamamış çocuklar için risk faktörü oluşturmaktadır (Çakmak, 2016).

Dijital dünyanın olumsuz getirileri olduğu gibi, olumlu etkileri de görülebilmektedir. Olumlu veya olumsuz etkileri, kullanılan teknolojik cihazın türüne ve kullanan kişinin yaşına, amacına ve kullanım süresine göre değişebilmektedir (Aral & Keskin, 2018). Çocukların olumsuz durumlarla karşılaşmasını önlemede, dijital medya araçlarını kullanma süreleri ve sıklıklarının belirleyici bir role sahip olduğu ve bu araçların doğru bir biçimde kullanılmasının oldukça büyük önem taşıdığı söylenebilir. Doğru kullanıldığı takdirde dijital medya araçları, çocuğun bilişsel ve sosyal gelişimi üzerinde olumlu etki yaratmaktadır (Akkoyunlu & Tuğrul, 2002). Yapılan bazı çalışmalar, dijital araç ve kaynak kullanımının temel okuryazarlık ve matematik becerilerinin daha hızlı gelişmesine temel hazırladığını göstermektedir. Neumann (2014), tablet bilgisayarların okul öncesi dönemdeki çocuklar tarafından kullanılmasının, çocukların harf tanıma ve yazma becerilerinde artış sağladığını ortaya koymuştur. Li ve Ma (2010) da yaptıkları çalışma ile dijital araçların matematik becerileri üzerinde olumlu etki yarattığını ifade etmişlerdir. Ayrıca bu araçların çocukların görsel motor koordinasyonlarını sağlamada ve görsel belleklerini geliştirmede etkili olduğu düşünülmektedir (McManis & Gunnewig, 2012). Ancak tüm bu olumlu sonuçların elde edilebilmesi için çocukların dijital araç ve kaynakları yetişkin rehberliğinde kullanmaları önemlidir. Bu bağlamda ebeveyn tutum ve yaklaşımları, teknolojiden fayda sağlamada oldukça önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (İnan Kaya vd., 2018).

Dijital Ebeveyn Kimdir?

İçinde bulunduğumuz dijital çağda, bir bireyin yetişmesinden sorumlu olan anne-baba ya da bakıcı kimseye dijital ebeveyn demek mümkündür. Çünkü artık dijital teknolojiler neredeyse herkes tarafından kullanılmakta ve yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir. TÜİK tarafından 2016'da yapılan hane içi teknoloji kullanımını anketlerinin sonuçlarına baktığımızda ise, ülkemizde hanelerin %96,9'unda mobil telefon bulunmakta ve bu oran geçmiş yıllara göre gün geçtikçe artmaktadır (TÜİK, 2016). Aynı araştırmanın bir başka sonucu da 16-74 yaş grubundaki bireylerin bilgisayar kullanımının %54,9 ve internet kullanımının %61,2 oranlarında olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla teknolojik bir araca sahip, sosyal medya hesabı ve e-posta adresi olan ve bir bebeğin bakımından sorumlu olan her yetişkin dijital ebeveyn sayılabilir.

Dijital Yerli Çocuklara Dijital Göçmen Ebeveynler

Dijital yerliler dediğimiz bireyler, günümüzde kullanılan teknolojiler ile hayata başlamış, hayatının merkezinde, teknolojik araçların, çevrim içi ortamların ve yeni teknolojilerin yer aldığı, bütün gündelik işlerini teknoloji aracılığıyla yürüten 21. yy.da doğan çocuklardan ve gençlerden oluşmaktadır. Prensky'e (2001a) göre günümüz çocukları yani dijital yerliler ile bir önceki nesil olan dijital göçmenler arasında düşünce ve bilgiyi işleyiş farklılıkları mevcuttur. Bu durum ise günümüz çocuklarının dijitalin içinde doğmalarından ve buna bağlı olarak da ebeveynlerine kıyasla dijital teknolojileri daha iyi kullanmalarından kaynaklanmaktadır.

Dijital ortamda büyüyen çocukları ifade etmek üzere kullanılacak bir kavram konusunda sıkıntı yaşadığını belirten Prensky (2001a), dijital dilin bu kuşak tarafından ana dil (native speaker) olarak konuşulmasından yola çıkarak milenyum çağı çocuklarına dijital yerli denmesinin uygun olduğunu belirtmiştir. Prensky'ye (2001b) göre internet, çevrim içi ortamlar, ortaya çıkan her türlü yeni teknoloji, bütün anlık mesajlaşma ortamları, cep telefonları, tartışma forumları, çevrim içi oyunlar ve bilgisayar oyunları, sosyal ağlar gibi birçok teknoloji yeni nesil çocukların hayatlarının merkezini oluşturmaktadır. Dijital yerliler günlük yaşamlarında her türlü etkinliği gerçekleştirirken yeni teknolojileri kullanmakta ve bu sayede yeni yol ve yöntemler keşfetmektedirler.

Dijital göçmenler ise, yeni teknolojilerle sonradan tanışan, yeni teknolojilerin kullanıldığı ortamlara uyum sağlamaya çalışan, her gelişen teknoloji ile birlikte kendisini yeni bir başlangıç içerisinde bulan bir nesilden oluşmaktadır.

Bilgisayar oyunları, internet, cep telefonu ve anlık mesajlaşmanın, dijital yerlilerin hayatlarının büyük bir parçası haline gelmesiyle birlikte, 21. yy. çocuklarının dijital medya dilini ana dili gibi konuşan “yerli konuşmacılar” oldukları düşünülmektedir (Prensky, 2001a). Bunlara ek olarak, dijital yerlilerin internet, bilgisayar ve cep telefonu gibi dijital medya araçlarını kullanarak büyüdüğü ve dijital göçmen sayılan öğretmenlerinin öğrenme tarzlarından farklı bir öğrenme ve bilgiyi işleme sürecine sahip oldukları düşünülmektedir (Prensky, 2001a; Bennett vd , 2008). Buna bağlı olarak Prensky (2005) öğretmenlerin 20. yy. bilgi ve eğitimlerini aldıklarını ve kendi içinde buldukları yüzyılın eğitimlerini vermeye çalıştıkları 21. yy. öğrencilerinden oluşan dijital yerlilere yeterli rehberliği yapamayacaklarını belirtmektedir. Çünkü mevcut teknolojiler gelişmeye devam ettikçe, içinde bulunduğumuz yüzyılda yalnızca öğrenciler değişmekle kalmamış; okullarda ve yaşamda kullanılan materyaller, bu yüzyıl için gerekli yaşamsal beceriler ve yetenekler, bunlara ek olarak bilginin kendisi de değişmiş haldedir. Dijital yerlilerin teknolojiden yararlanarak farklı bilgi ve becerilere daha kolay bir şekilde sahip oldukları söylenebilir (Kurt vd., 2013). Dijital göçmenler ilk defa karşılaştıkları bir aracı kullanabilmek için kullanma kılavuzuna başvururlarken dijital yerliler aracın kendilerine öğretilmesini beklemek yerine keşfetme yöntemi ile aracı kendi kendilerine öğrenirler (Prensky, 2005). Ayrıca dijital göçmenler bilgi ve hizmetlere erişmek için fiziksel kütüphaneleri kullanırlarken, dijital yerlilerin birçoğu ağ üzerinde olmayan kütüphaneleri kullanmayı çoktan bırakmışlardır (Tonta, 2009). Dijital yerliler ihtiyaç duydukları tüm bilgilere internet üzerinden arama motorları veya sosyal ağlar aracılığıyla ulaşmayı tercih ederler. Bilgiç, Duman ve Seferoğlu (2011), dijital yerlilerin temel özelliklerini bilgiye hızla erişmeyi istemek, metin yerine grafiği tercih etmek, bir makaleyi baştan sona doğrusal bir biçimde okumak yerine kapsül halinde rastgele okumayı tercih etmek, ciddi çalışmalar yerine oyunları tercih etmek, sıralı değil paralel bilişsel yapılara sahip olmak, aynı anda birçok işi yapmayı istemek ve keşfederek öğrenmeyi istemek şeklinde belirtmişlerdir. Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere iki nesil arasında tercihler ve beklentiler

açısından da farklılıklar bulunmaktadır (Bilgiç vd., 2011). Dolayısıyla buradan yola çıkarak dijital göçmen olan ebeveynlerin de dijital yerli olan çocuklarına yeterli bir yol gösterebilmeleri için dijital ebeveyn olmak zorunda kaldıkları belirtilebilir.

Ebeveynlerin dijital kültürü sonradan öğrenmesi bazı çocuklar için sorun teşkil edebilmektedir (Ulusoy & Bostancı, 2014). Ebeveynin dijital teknolojileri kullanma konusunda çocuğa yeterli derecede rehberlik edememesi, çocuğun dijital medya araçlarını kullanırken aileden gizleme davranışlarını göstermesine veya karşılaştığı bir sıkıntıyı rahatlıkla ailesiyle paylaşamamasına neden olabilmektedir (Ateş & Durmuşoğlu Saltalı, 2019). Bu şekilde gelişen sorunların farkına varabilmek ve onlara çözüm bulabilmek için, ebeveynlerin kendileri ve çocukları için oluşturdukları teknolojik çevreyi inceleyerek, geleneksel ve çağdaş teknolojilerin ebeveynler üzerindeki rolünü belirlemek gerekmektedir.

Dijital Ebeveyne Ait Roller ve Sorumluluklar

Ebeveyn, çocuğun fiziksel ve ruhsal olarak gelişiminden ve sosyal becerileri kazanmasından birinci derecede sorumlu kişiler, yani anne ve babalardır (Yaman, 2018). Çocuk gelişimine yönelik kuram ve yaklaşımlarda, çocuğun erken dönemlerdeki gelişimi üzerinde fiziksel ve sosyal çevrenin etkili olduğu belirtilirken bu çevrede en önemli unsurun anne-baba rolleri olduğu vurgulanmaktadır (Maccoby, 2002). Çocukların buldukları veya karşılaştıkları tüm durumlar ebeveynlere farklı roller yükleyebilmektedir (Yurdakul vd., 2013). Ayrıca bu roller ve sorumluluklar çağın gereksinimlerine göre de değişebilmektedir (Durak, 2019). Bu durumda günümüz ebeveynlerinden, içerisinde bulunduğumuz dijital çağın getirdiklerine uygun sorumluluklar yüklenmesi beklenmektedir. Bu çağda ebeveynlerin sorumluluk alanına, dijital risk ve olanakların farkına vararak, dijital ortamların sunduğu olanaklardan yararlanırken karşılaşılabilecekleri risklere karşı çocuklarını güvende tutmak eklenmiştir (Lupton vd., 2016; Appel vd., 2014; Clark, 2011). Palfrey ve Gasser (2008) de çocukların dijital risklerle ve tehditlerle karşılaşması halinde çözüme ulaşmada en önemli paydaşın ebeveynler olduğunu ifade etmektedir. Risklerin çözülerek tehditlerin ortadan kaldırılması için ilk olarak, dijital ebeveynlerin bu olumsuzlukların farkına

varabilmeleri gerekmektedir. Bunun için de dijital ebeveynlerin öncelikle şu özelliklere sahip olmaları beklenmektedir (Yurdakul vd, 2013):

- Çevrim içi ortamlardaki olumsuz durumları fark etme.
- Çevrim içi ortamlardaki risk yaratacak durumların farkında olma.
- İnternet bağımlılığını ve diğer bağımlılıkları fark etme.
- Tehlikeli durumları fark etme.
- Çocuğun bilgisayarda ya da internette zaman geçirirken ne yaptığını ayırt etme.

Dijital ebeveynler, dijital medya araçlarının ve internetin, çocukları tarafından olumlu bir biçimde kullanılmasını sağlamak için iyi bir rol model olmalı ve çocukların ilk dijital deneyimlerinde yanlarında bulunarak onlara internet kullanımı konusunda bilgiler sunmalıdırlar (Canbek & Sağiroğlu, 2007). Bir bakıma, dijital ebeveynler, çocuklarının internet deneyimlerine aracılık etmelidirler. Bu noktada “arabuluculuk” kavramı karşımıza çıkmaktadır. İnternet kullanımı konusunda ebeveyn arabuluculuğu, çocukların dijital medya ve çevrim içi ortamlardan üst düzeyde fayda elde etmesini sağlamaya ve bu ortamların çocuğa verebileceği zararları engellemeye yönelik ebeveyn-çocuk etkileşimi olarak tanımlanabilir (Durak, 2019). Bu etkileşim farklı biçimlerde gerçekleşebilir. Livingston ve arkadaşları (2011) ebeveyn arabuluculuğunun 5 farklı şekilde gerçekleşebileceğini belirtmişlerdir:

- İnterneti birlikte kullanıma yönelik aktif arabuluculuk
- İnternet güvenliğine yönelik aktif arabuluculuk
- Kısıtlayıcı arabuluculuk
- Gözetme yoluyla arabuluculuk
- Teknik kısıtlamalarla arabuluculuk

Dijital ebeveynlerin, arabuluculuk konusunda bilinçli hareket etmeleri gerekmektedir. İyi bir arabulucu ve rehber rolü üstlenemeyen ebeveyn, çocuğunun, karşılaştığı zararlı bir durumda, bunu gizleme davranışı göstermesine ve anne-babası yerine arkadaşlarından yardım istemesine sebep olacaktır (Ateş & Durmuşoğlu Saltalı, 2019). Bu nedenle dijital ebeveynler, dijital araç ve internet kullanımında bazı konuların bilincinde olmalı ve dikkat

etmelidirler. Magid (1998), ebeveynlerin dikkat etmesi gereken konuları ve üstlenmesi beklenen sorumlulukları şu şekilde ifade etmiştir:

·Ev adresi, okul ismi, telefon numarası gibi kime ait olduğunu belirtecek bilgileri e-posta veya sohbet programları aracılığıyla kimseyle paylaşmayınız.

·Çocuğunuzun fotoğrafını hiçbir internet sitesine veya haber grubuna göndermeyiniz.

·Çocuğunuzun kullanacağı internet ortamları ve internet servisleri hakkında bilgi sahibi olunuz.

·İnternet üzerinden tanışılan kişi ile izin alınmadan yüz yüze görüşme yapılamayacağını çocuğunuza anlatınız.

·Müstehcen, kavgacı ve tehdit içeren mesajlara cevap vermeyiniz; çocuğunuzun böyle bir durumla karşılaşması halinde, bunu sizinle paylaşmasına teşvik ediniz.

·Çevrim içi ortamlarda, bütün insanların, kendilerini belirttikleri gibi olmayacağını unutmayınız ve bu konuda çocuğunuzu bilinçlendiriniz.

·Çocuğunuzla birlikte, bilgisayar ve internet kullanımına ilişkin uygun kuralların olduğu bir liste hazırlayarak, listeyi bilgisayarın yakınında her daim görülebilecek bir yere asınız. Çocuğun bu kurallara ne denli uyduğunu kontrol ediniz.

·Çocuk bakıcılarının, evdeki kişisel bilgisayarınızı kullanmasına izin vermeyiniz.

·Çocuğunuzun kullandığı kişisel bilgisayarı, çocuğun kendi odasına değil salona veya oturma odasına koyunuz.

·Çocuğunuzun dijital ortamda edindiği arkadaşları, gerçek ortamdaki arkadaşlarında olduğu gibi biliniz ve takip ediniz.

Çocukluk Döneminde Teknoloji Kullanımına Dair Ebeveyn Tutumlarına İlişkin Yapılmış Çalışmalar

Vural Şenel (2020), 60-72 ay aralığında çocuğu olan ebeveynlerin teknoloji ve dijital ebeveynlik tutumlarını ortaya koymak amacıyla bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışmada, ebeveyn medya aracılık rolleri üzerinde de durulmuştur. Çalışma sonunda, genç ebeveynlerin yaşı büyük olanlardan;

eğitim durumu yüksek olan ebeveynlerin düşük olanlardan daha fazla aktif ve destekleyici aracılık boyutlarına ilişkin davranışlar bildirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca erkek çocuklara çoğunlukla sınırlayıcı aracılık uygulandığı ortaya konmuştur.

Manap (2020), yaptığı çalışmada, dijital ebeveynlik farkındalık düzeyini cinsiyet, eğitim düzeyi, aile içi roller, yaş, akıllı telefon kullanım süresi ve çocukta algılanan internet bağımlılığı açısından incelemiştir. Bu amaçla öncelikle dijital ebeveynlik farkındalığının boyutlarını belirlenmiş, anne babaların dijital ebeveynlik farkındalık düzeyine ilişkin ölçek geliştirilmiştir. Çalışma sonucunda dijital ebeveynlik farkındalığı ile yaş, akıllı telefon kullanım süresi ve çocukta algılanan internet bağımlılığı arasında anlamlı düzeyde ilişkiler tespit edilmiştir.

Işıkoğlu Erdoğan (2019), ebeveynlerin çocukları için oyun tercihlerini incelemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırmaya çocuğu anaokuluna devam eden 351 ebeveyn katılmıştır. Veriler Ebeveyn Oyun Tercih Ölçeği aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular, çalışmaya dahil olan ebeveynlerin çocukları için en fazla tercih ettikleri oyunların yapı inşa oyunları olduğunu, en az tercih ettikleri oyunların ise dijital oyunlar olduğunu göstermiştir. Ayrıca ebeveynin eğitim durumunun ve çalışma durumunun oyun tercihini etkilemesinin yanı sıra çocukların yaş ve cinsiyetlerinin de oyun tercihleri üzerinde etkili olduğu ifade edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda evde oyun oynamayı destekleyici farkındalık çalışmalarının yaygınlaştırılması ve ailelerin çocukları ile oyun oynayabilecekleri sosyal alanların oluşturulması önerilmiştir.

Bahçetepe, Akkaya ve Kılıç (2019), yaptıkları çalışmada ebeveynlerin teknolojik alet kullanımı ile çocukların teknolojik alet kullanımları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını araştırmışlardır. Araştırma sonunda, iki durum arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı ancak çoğu ebeveynin teknolojiyi fırsatları ile değerlendirmekten ziyade ödüllendirici bir araç olarak gördükleri ortaya konmuştur.

Durak (2019), ebeveyn arabuluculuğu üzerine yürüttüğü çalışmasında Çocukların İnternet Kullanımında Ebeveyn Arabuluculuğu Ölçeği'ni Türkçeye uyarlayarak ebeveyn arabuluculuğunun bazı değişkenlere göre incelenmesini

amaçlamıştır. İki aşamada gerçekleştirilen çalışmada örneklem olarak ortaokul 5. ve 6. sınıfta çocuğu öğrenim gören ebeveynler seçilmiştir. Çalışma sonunda ebeveynlerin arabuluculuk düzeylerinin yaş düzeylerine, eğitim düzeylerine ve internet kullanım deneyimlerine göre farklılaştığı bulunmuştur.

Horzum, Duman ve Uysal (2019), internete yönelik aile tutumunun yaş ve cinsiyete göre değişip değişmediğini incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma, nicel-kesitsel araştırma modeline dayanmaktadır. Araştırmanın katılımcıları Sakarya ilindeki ortaokul ve lise öğrencileri arasından rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak seçilmiştir. Bu çalışmaya toplam 1839 çocuk katılmıştır. Araştırma sonucunda, 10–11 yaş grubundaki kız ve erkeklerde aile kontrolü ve aile yakınlığının yüksek olduğu görülmüştür. Bu durumun, ailelerin daha genç yaşlarda internet ile ilgili olarak yüksek düzeyde kontrol ve yakınlık sağladıklarını gösterdiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte ilerleyen yaşlarda hem erkeklerde hem de kızlarda kontrol ve yakınlığın azalmaya devam ettiği görülmüştür. Cinsiyet göz önüne alındığında, erkeklerde internet ile ilgili aile kontrolünün ve aile yakınlıklarının 12 yaşında önemli ölçüde azaldığı belirtilirken kızlarda internet kullanımında ise aile kontrolü ve yakınlığının 14 yaşında önemli ölçüde azalmakta olduğu görülmüştür. Erkeklere kıyasla kızlarda bu düşüş iki yıl daha sonra gerçekleşmektedir.

İnan Kaya, Mutlu Bayraktar ve Yılmaz (2018) yaptıkları çalışma ile, ebeveynlerin dijital ebeveynlik yaklaşımlarına yönelik tutumlarının ölçülmesi amacıyla geliştirilen ölçme aracının psikometrik özelliklerinin incelenmesini amaçlamışlardır. Çalışmaya İstanbul'da yaşayan ve çocuklarının yaşları 6-18 arasında değişen 355 ebeveyn gönüllü olarak katılmıştır. Çalışma grubunun yaş ortalaması 40.9'dur. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda, toplam varyansın % 46.109'unu açıklayan iki faktörlü bir yapıya ulaşıldığı ifade edilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları .724 ile .776 arasında, iki yarı test-güvenirlik katsayıları .631 ile .764 arasında değişmekte olduğu belirtilmiştir. Yapılan analizler sonucunda ise Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu görüşüne varılmıştır.

Özsoy ve Atılgan (2018), yaptıkları araştırma ile Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan 0-8 yaş grubu çocukların bilgisayar ve iletişim teknolojilerine erişim durumlarına ve bu teknolojileri kullanımlarına ilişkin

deneyimlerini, çocukların bu deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarını, çevrim içi ve çevrimdışı hayatları arasında nasıl bir ilişki kurduklarını incelemeyi amaçlamışlardır. Aynı zamanda ebeveynlerin bu teknolojileri nasıl anlamlandırdıklarını, çocuklarının bu teknolojileri kullanma süreçlerinde onlarla kurdukları ilişkide nasıl bir arabuluculuk gerçekleştirdiklerini araştırmayı da amaçlamışlardır. Bu amaçlar doğrultusunda 20 çocuk ve 20 ebeveyn ile yüz yüze derinlemesine görüşme yaparak veriler toplanmıştır. Araştırmaya katılan ebeveynlerin ve çocukların internetin sunduğu fırsatlardan ziyade, internetin risklerine odaklandıkları, ayrıca riskler ve olanaklar hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları, yanlış kanaatlere sahip oldukları gözlenmiştir. Ayrıca ebeveynlerin kullandıkları en yaygın arabuluculuk biçiminin kısıtlayıcı arabuluculuk olduğu saptanmıştır. Söz konusu ebeveynlerin, teknolojinin sunduğu fırsatlar hakkında konuşurken ağırlıklı olarak bu fırsatı ansiklopedinin dijitalleşmesi düzeyine indirgedikleri görülmüştür. Fırsatlar yerine risklere odaklanmanın, ebeveynler arasında çok daha yaygın bir tutum olduğu ortaya konmuştur. Bununla birlikte, ebeveynlerin risklere ilişkin bilgileri de oldukça sınırlı bulunmuştur. Ayrıca ebeveynlerin, çocuklarının internet ve cihaz kullanımını genellikle kullanma yasağı ve kullanma süresi koyarak denetledikleri, içerik denetimi konusunda ise yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Ebeveynlerin büyük bir kısmı, çocuğun izlediği videonun sadece içeriğine odaklanırken, çok az sayıda ebeveynin, istenmeyen reklam ve pop-up benzeri sorunlara odaklandığı tespit edilmiştir.

Budak (2017), yaptığı çalışma ile çocuklara yakınlıkları bulunan çocuk gelişimi öğretmenlerinin, okul öncesi öğretmenlerinin ve annelerin dijital çocuk oyunlarına bakış açılarını incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubu tesadüfi örnekleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Önceden belirlenen illerde MEB'e bağlı ya da bağımsız anaokullarında ve kız meslek liselerinin Çocuk Gelişimi bölümünde görev yapan toplam 24 öğretmen ve çocuğu herhangi bir MEB anaokuluna devam eden 18 anne gönüllülük esası ile çalışmaya dahil edilmiştir. Bu araştırmada dijital çocuk oyunları ile ilgili yarı yapılandırılmış mülakat modeli ile görüşme yapılmıştır. Sorulara verilen yanıtlar içerik açısından analiz edildiğinde 5 başlık altında toplandığı ve her başlık için vurgulanan özellikler olduğu belirtilmiştir. Elde edilen sonuçlar

incelendiğinde; dijital oyunların elektronik cihazlar aracılığı ile oynandığı görülmüştür. Ayrıca, bu oyunların içeriğinin büyük bir oranda şiddet içerikli unsurlardan oluştuğu ifade edilmiştir. Buna ek olarak çalışma kapsamında, çocukların günde ortalama 1-3 saat arasında bir zaman dilimini dijital oyunlar oynayarak geçirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmadan elde edilen başka bir sonuç ise, dijital oyunlarla canlı oynanan oyunlar arasında sosyalleşme açısından oldukça büyük bir fark olduğudur. Son olarak dijital oyunlara yönelik olan olumlu-olumsuz görüşler incelendiğinde en fazla vurgulanan olumsuz durumun psikolojik sorunlar olarak görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Gezer Şen, Sevim ve Artuç (2015), yaptıkları çalışmada, ilköğretim çağındaki çocukların internet kullanımlarının ebeveyn görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesini amaçlamışlardır. Araştırmada, Elazığ il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi ve özel ilköğretim okullarının 5. sınıflarında öğrenime devam eden öğrencilerin ebeveynlerinden 300'ünün görüşüne başvurulmuştur. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, ebeveynlerin çoğunun evlerinde internet kullanıldığını ifade ettiği, az bir bölümünün ise çocuğunun ev dışında internet kullandığını belirttiği görülmüştür. Ayrıca ebeveynlerin büyük çoğunluğunun çocuğunun günde 1 saatten az internet kullandığını ifade ettiği, birçok ebeveynin çocuğunun internette neler yaptığını denetlediğini belirttiği ifade edilmiştir. Ebeveynlerin çoğunun, çocuğunun interneti en çok derslerini araştırmak veya oyun oynamak amacıyla kullandığını ifade ettiği belirtilmiştir. Konuyla ilgili ebeveyn görüşlerinin dağılımına çocuğun cinsiyeti açısından bakıldığında ise kız çocukların çoğunlukla derslerini araştırmak, erkek çocukların ise çoğunlukla oyun oynamak için interneti kullandığı tespit edilmiştir.

Egş'i'nin 2013 yılında yaptığı çalışmada, yaşları 12 ve 17 arasında değişen dijital yerli çocukların kendilerine ve bu çocukların dijital göçmen olan ebeveynlerinin çocuklarına yönelik algılarının internet bağımlılığı açısından karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 1433 çocuk ve bunların ebeveynleri olan toplam 2866 kişi oluşturmuştur. Çalışmada ebeveynler ve çocukların algılarının büyük bölümünün birbirinden farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Dijital yerli çocukların büyük bir bölümü kendilerini ortalama internet kullanıcısı düzeyinde görürken dijital göçmen ebeveynlerin

ise büyük çoğunluğunun dijital yerli olan çocuklarını internet kullanımında problemlili bireyler olarak algıladıkları tespit edilmiştir. Algılamalardaki farklılıkların temel nedeni ölçeklerdeki zaman kullanımı alt boyutlarında ortaya çıkmıştır.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bebeklerin, ilk aylardan itibaren yakın çevrelerini gözlemledikleri ve taklit ettikleri bilinmektedir. En yakın çevre de bebekler için anne ve babadan oluşur. Dolayısıyla anne ve babanın her konudaki davranış, tutum ve inançları bebekleri etkilemektedir. Bu bağlamda da ebeveynlerin teknoloji kullanımları da bebeklerin dikkatini çekebilmektedir (Günüç & Atlı, 2018). Tam da bu noktada ebeveynlere büyük sorumluluklar düşmekte olup çağımıza uyarlanmış ebeveyn tanımları ortaya çıkmaktadır. Ebeveynlerin, çocuklarını gerçek dünyaya hazırlama yükümlülüğünün yanı sıra, dijital dünyaya da hazırlama görevi ile birlikte “dijital ebeveyn” kavramı gündeme gelmiştir. Dijital ebeveyn; dijital çağın gereksinimlerine göre hareket eden, dijital araçlar konusunda bilgi sahibi, dijital ortamlardaki olanak ve risklerin farkına varabilen, karşılaşılabilecek tüm olumsuzluklara karşı çocuğunu koruyabilen, kişi haklarına gerçek hayatta saygı duyulması gerektiği gibi dijital ortamda da aynı şekilde davranılması gerektiğini çocuğuna aşıl原因 ve teknolojik gelişmelere kendini kapatmayan birey olarak açıklanabilir (Yurdakul vd., 2013).

Dijital ebeveynlerin çocukları, doğrudan teknoloji ile donatılmış bir dünyaya doğmaktadır. Burada da “dijital yerli” kavramı ortaya çıkmaktadır. Dijital yerliler, çeşitli dijital araç ve internetle çevrili bir dünyada hayata başlamış, hayatının merkezinde dijital ortamların ve yeni teknolojilerin yer aldığı, neredeyse bütün günlük işlerini teknoloji ile yürüten 21. yy çocuklarından ve gençlerinden oluşmaktadır. Dijital çağda hayata başlamalarına rağmen, bu çocuklar dijital dünyaya tam olarak hazır değillerdir ve bu dünyada karşılaştıkları olanakları nasıl değerlendirebileceklerini veya sorunlarla nasıl başa çıkabileceklerini bilememektedirler. Bu nedenle ebeveynler fiziksel ortamlardaki olumsuzlukların yanı sıra, dijital ortamlarda da oluşabilecek tehlikelere karşı çocuklarını korumakla yükümlüdürler (Yaman, 2018; Yurdakul vd. 2013).

Ebeveyn sözcüğünün önüne dijital kelimesinin eklenmesi, ebeveynlerin rol ve sorumluluklarının da değiştiğini bize göstermektedir. Dijital ebeveynlerden, dijital araç ve internet kullanımı konusunda bilinçli olmaları ve olumlu-olumsuz her türlü etkenin farkına vararak çocuklarının teknolojiyi kullanmalarında iyi bir şekilde aracılık etmeleri beklenmektedir. Bu noktada “ebeveyn arabuluculuğu” ön plana çıkmaktadır. Ebeveynlerin teknoloji kullanımındaki arabuluculuk rolü, dijital medyanın çocuğun büyüme ve gelişiminde yaratabileceği etkileri olumlu yönde düzenleme açısından önemli görülmektedir (Durak, 2019). Livingstone ve arkadaşları (2011) bu konuya ilişkin yaptıkları çalışmalarda ebeveyn arabuluculuğunun farklı biçimlerde gerçekleştirilebileceğini öne sürmüşlerdir. Ne şekilde olursa olsun, çocuk ile dijital dünya arasında sağlıklı bir biçimde ilişki kurulmasını sağlamak ebeveynin sorumluluğu altındadır. Ebeveynler, bu ilişkide ne yasaklayıcı ve eleştirel bir tutum sergilemeli, ne de çocuğu tamamen serbest bırakmalıdır. Avrupa Birliği tarafından yürütülen Kids Online projesinin verilerine göre (2010), çocuklar, dijital araçların kullanımı ile ilgili sıkıntı yaşadıklarında, anne-babaları yerine arkadaşlarından yardım alma davranışı göstermektedirler. Bu durumun ebeveynlerin baskıcı tutumlarından kaynaklandığı düşünülmektedir (Ateş & Durmuşoğlu Saltalı, 2019). Bunun tam tersi bir tutumun da sağlıklı olduğu söylenemez. Dijital ortamların kullanımında çocuğun kontrolsüz bir şekilde bırakılması da tehlikeli sonuçlar doğurabilmektedir (Canbek & Sağiroğlu, 2007). Bu nedenle dijital ebeveynler, çocuklarına karşı sahip oldukları rol ve sorumlulukların neler olduğunu bilmeli ve bu doğrultuda hareket etmelidirler.

Alan yazın incelendiğinde, dijital medya araçlarının çocuklar tarafından kullanımında hızla artış görülmesine rağmen, okul öncesi yaş grubu çocuklarına ve onların anne-babalarına yönelik yurt içinde yapılmış çalışmaların sayısının azlığı dikkat çekmiştir. Genellikle okul çağındaki çocukların ve ergenlerin teknoloji kullanımlarına ilişkin ebeveyn tutumları üzerinde yoğunlaşıldığı görülmüştür. Bu çalışmaların bazıları ebeveynlerin, çocuklarına yönelik olarak internet ve teknolojiyi doğru şekilde değerlendiremediklerini ortaya koymuştur (Özsoy & Atılğan, 2018; Bahçetepe, Akkaya & Kılıç, 2019). Çalışmalarda dikkat çeken bir nokta ebeveyn arabuluculuğu boyutlarına yönelik bulgular olmuştur. Çocuğun cinsiyeti, ebeveynlerin yaş ve eğitim düzeyleri ebeveyn arabuluculuğunda belirleyici değişkenler olarak karşımıza çıkmaktadır (Vural

Şenel, 2020; Özsoy & Atılgan, 2018). Ebeveynler erkek çocuklara, kızlara göre daha fazla kısıtlayıcı arabuluculuk yapmaktadırlar (Vural Şenel, 2020). Bunun nedeni olarak erkek çocukların interneti çoğunlukla oyun için kullanmaları gösterilebilir (Gezer Şen, Sevim & Artuç, 2015). Bu bağlamda da ebeveynlerin çocuklar için en az tercih ettiği oyun türü de dijital oyun olmaktadır (Işıkoğlu Erdoğan, 2019). Çünkü ebeveyn ve öğretmenlere göre dijital oyunlar, şiddet içerikli unsurlardan oluşmakta ve sosyalleşmeye engel teşkil etmektedir (Budak, 2017).

Yapılan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda, alan yazında erken çocukluk döneminde çocuğu olan dijital ebeveynlerle yapılan çalışmaların çok az sayıda olması bir eksiklik olarak görülmüştür. Buradan yola çıkılarak bir derleme çalışması yapılmış ve konuya ilişkin temel kavramların üzerinde durulmuştur. Böylece erken çocukluk döneminde çocuğu olan ebeveynlerle yapılabilecek çalışmalara teorik temeller sunulmak istenmiştir. Ayrıca ebeveynlerle yürütülen mevcut çalışmalar incelendiğinde ebeveynlerin, teknoloji kullanımında çoğunlukla iyi bir rehberden ziyade engel olduklarını söylemek mümkündür. Özellikle erken çocukluk döneminde çocuğu olan ebeveynlerle yapılan çalışmalarda dikkati çeken nokta, ebeveynlerin daha çok kısıtlayıcı arabuluculuk rolünü üstlenmiş olmalarıdır. Bu noktada da dijital teknolojilerin kullanımında ebeveynlerin dikkat etmesi gereken durumlara ilişkin bazı öneriler sunulmuştur:

·Ebeveynlerin, çocuklarını dijital dünyaya hazırlamaları için öncelikle kendi farkındalıklarını artırmaları gerekmektedir. Bu nedenle internet ve dijital araçların kullanımına ilişkin kendilerini sürekli geliştirmeli, hatta ihtiyaç duydukları noktada eğitim almalıdırlar.

·Ebeveynler, internet kullanımında bağımlılığın ne olduğunu bilmeli; kendilerini ve çocuklarını internet bağımlılığından korumak için gerekli önlemleri almalıdırlar.

·Ebeveynler, çağın kendilerine yüklediği sorumluluğun, yalnızca çocuğa teknolojik imkanları sunma değil, çocuklarının teknolojiyi nasıl kullandıklarının takibini yapma olduğunu bilmelidirler. Bu doğrultuda kendilerinin, küçük yaştaki çocukları için önemli bir rol model olduklarını da unutmamalıdırlar. Mümkün olduğu sürece, çocuklarının dijital medya

araçlarını kullandıkları esnada yanlarında olmalıdırlar.

·Çocuklar için ebeveynlerin sergiledikleri tutumlar oldukça önemli olduğundan, ebeveynler baskıcı veya tamamen kontrolsüz davranmamalı, çocuklarının kendileriyle her şeyi paylaşabileceklerini onlara hissettirmelidirler.

KAYNAKÇA

- Akkoyunlu, B. ve Tuğrul, B. (2002). Okul öncesi çocukların ev yaşantısındaki teknolojik etkileşimlerinin bilgisayar okuryazarlığı becerileri üzerindeki etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 12–21.
- Appel, M., Stiglbauer, B., Batinic, B., ve Holtz, P. (2014). İnternet use and verbal aggression: the moderating role of parents and peers, *Computers in Human Behavior*, 33, 235-241.
- Aral, N., ve Keskin, D. A. (2018). Examining 0-6 Year Olds' Use of Technological Devices from Parents' Points of View. *ADDICTA*, 5, 317-48.
- Ateş, M. A., ve Durmuşoğlu Saltalı, N. (2019). KKTC'de yaşayan 5-6 yaş çocukların tablet ve cep telefonu kullanımına ilişkin ebeveyn görüşlerinin incelenmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 62-90.
- Bahçetepe, E., Akkaya, D. B. ve Kılıç, S. (2019). Dijital dünyada ebeveyn ve çocuk. 14. *Ulusal Okul Öncesi Öğretmenliği Öğrenci Kongresi: Çocuğun Ekolojik Dünyası Özet Kitapçığı*, Maltepe Üniversitesi.
- Bennett, S., Maton, K. ve Kervin, L. (2008). The 'digital natives' debate: a critical review of the evidence. *British Journal of Educational Technology*, 39(5), 775-786.
- Bilgiç, H. G., Duman, D., ve Seferoğlu, S. S. (2011). Dijital yerlilerin özellikleri ve çevrim içi ortamların tasarlanmasındaki etkileri. *Akademik Bilişim 2011*, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Budak, O. (2017). Dijital çocuk oyunlarına çocuk gelişimi ve okul öncesi öğretmenlerinin ve annelerin bakış açısı. *Ines Journal Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 158-172.
- Canbek, G., ve Sağıroğlu, Ş. (2007). Çocukların ve gençlerin bilgisayar ve internet güvenliği. *Politeknik Dergisi*, 10(1), 33-39.
- Chiong, C., ve Shuler, C. (2010). Learning: Is there an app for that. In Investigations of young children's usage and learning with mobile devices and apps. New York: The Joan Ganz Cooney Center at Sesame Workshop (pp. 13-20).
- Clark, L. S. (2011). Parental mediation theory for the digital age, *Communication Theory*, 21(4), 323-343.
- Çakmak, V. (2016). Çocuk ve dijital oyun etkileşimine etiksel bir bakış. *ICHACS*, 430.

- Donohue, C. (2015). *Technology and digital media as tools for teaching and learning in the digital age*. (C.Donohue Ed.), *Technology and digital media in the early years Tools for teaching and learning*, (pp.21- 35) . New York, NY: Routledge
- Durak, A. (2019). Ebeveyn arabuluculuğunun bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü*. Bartın Üniversitesi, Bartın.
- Epstein, A. S. (2015). Using technology appropriately in the preschool classroom. *Exchange Focus*, 28(1), 1-19.
- Eşgi, N. (2013). Dijital yerli çocukların ve dijital göçmen ebeveynlerinin internet bağımlılığına ilişkin algılarının karşılaştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28-3), 181-194.
- Forward, S., ve Buck, C. (2011). *Zor bir ailede büyümek*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gezer Şen, B., Sevim, Y., ve Artuç, S. (2015). İlköğretim çağındaki çocukların internet kullanımlarının ebeveyn görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 175-184.
- Goodwin, K.(2018). *Dijital dünyada çocuk büyütme* (Çeviren: Tülin ER), Aganta Kitap, İstanbul. Adana.
- Green, L. ve Holloway D. (2014) 0-8: Very young children and the domestication of touchscreen technologies in Australia.
- Günüç, S., ve Atli, S. (2018). 18-24 aylık bebeklerde teknolojinin etkisine yönelik ebeveyn görüşleri. *ADDICTA: The Turkish Journal on Addictions*, 5(2), 1-22.
- Holloway, D., Green, L.ve Livingstone, S.(2013) Zero to eight: young children and their internet use. *EU Kids Online*. LSE London, EU Kids Online, London, UK.
- Horzum, M. B., Duman, İ., ve Uysal, M. (2019). Children's Age and Gender Differences in Internet Parenting Styles. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-22.
- İşıkoğlu Erdoğan, N. (2019). Dijital oyun popüler mi? Ebeveynlerin çocukları için oyun tercihlerinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 46, 1-17. doi: 10.9779/pauefd.446654
- İnan Kaya, G., Mutlu Bayraktar, D. ve Yılmaz, Ö. (2018). Dijital ebeveynlik tutum ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 46, 149-173.

- Kurt, A. A., Günüç, S., ve Ersoy, M. (2013). Dijitalleşmede son durum: Dijital yerli, dijital göçmen ve dijital göçebe. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 46(1), 1-22
- Li, Q., ve Ma, X. (2010). A meta-analysis of the effects of computer technology on school students' mathematics learning. *Educational Psychology Review*, 22(3), 215-243.
- Livingstone, S. ve Haddon, L. (2009). *EU Kids Online: Final report. Deliverable D6.5 for the EC Safer Internet Plus Programme*. London: EU Kids Online, LSE
- Livingstone, S. ve Haddon, L., Görzig, A. and Ólafsson, K. (2011) Risks and safety on the internet: The perspective of European children: Full findings and policy implications from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries. *EU Kids Online, Deliverable D4*. EU Kids Online Network, London, UK.
- Lupton, D., Pedersen, S., ve Thomas, G. M. (2016). Parenting and digital media: from the early web to contemporary digital society. *Sociology Compass*, 10(8), 730-743.
- Maccoby, E. (2002). *Parenting effects: Issues and controversies*. In J. G. Borkowski, L. S. Ramey, ve M. Bristol- Power (Eds.), *Parenting and the child's world: Influences on academic, intellectual and social-emotional development* (pp. 35–46). New Jersey, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Magid, L.J. (1998). *Child Safety on the Information Highway*. National Center for Missing and Exploited Children.
- Manap, A. (2020). Anne babalardaki dijital ebeveynlik farkındalığının incelenmesi, *Doktora Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İnönü Üniversitesi, Malatya*.
- McManis, L. D ., ve Gunnewing, S.B.(2012). Finding the education in educational technology with early learners. *Teachnology and Young Children*, 67(3), 14-24.
- Neumann, M. M. (2014). An examination of touch screen tablets and emergent literacy in Australian pre-school children. *Australian Journal of Education*, 58(2), 109-122
- Ólafsson, K., Livingstone, S., ve Haddon, L. (2013). *Children's Use of Online Technologies in Europe*. A review of the European evidence base. LSE, London: EU Kids Online.
- Özsoy, D., ve Atılğan, S. S. (2018) Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki 0-8 yaş grubu çocukların internet kullanımı ve bu kapsamda ebeveyn arabuluculuğu: Nitel bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 11(2), 96-125.
- Palfrey, J., ve Gasser, U. (2008). *Born digital: Understanding the first generation of digital natives*. New York: Basic Books.

- Prensky, M. (2001a). Digital natives, digital immigrants part 1. *On the horizon*, 9(5), 1-6.
- Prensky, M. (2001a). Digital natives, digital immigrants, part 2: Do They really think differently? *On the horizon*, 9(6), 1-9.
- Prensky, M. (2005). Listen to the natives. *Educational Leadership: Learning in the Digital Age*. 63 (4), 8-13.
- Selçuk, Z. (2005). *Gelişim ve Öğrenme*, Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.
- Suskind, D. (2018). *Otuz milyon kelime & Çocuğunuzun beyninin geliştirin*. Buzdağı Yayınevi, Ankara.
- Tonta, Y. (2009). Dijital yerliler, sosyal ağlar ve kütüphanelerin geleceği. *Türk Kütüphaneciliği*, 23 (4), 742-768.
- TÜİK (2016), Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21779> (Erişim tarihi: 27 Eylül 2020).
- Ulusoy, A., ve Bostancı, M. (2014). Çocuklarda sosyal medya kullanımı ve ebeveyn rolü. *The Journal of Academic Social Science Studies* (28), 559-572
- Vural Şenel, B. (2020). Erken çocukluk döneminde çocuğu olan ebeveynlerin medya ve teknolojiye yönelik tutumlarının medya aracılık rolleri ile ilişkisi, *Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara*.
- Wartella, E., Rideout, V., Lauricella, A. R., ve Connell, S. (2013). Parenting in the age of digital technology. *Report for the Center on Media and Human Development School of Communication Northwestern University*.
- Yaman, F. (2018). Türkiye'deki ebeveynlerin dijital ebeveynlik öz yeterliklerinin incelenmesi. *Doktora Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir*.
- Yazgan İnanç B., Bilgin M., ve Kılıç Atıcı M. (2004). *Gelişim Psikolojisi-Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Nobel Kitabevi, Adana
- Yurdakul, I. K., Dönmez, O., Yaman, F., ve Odabaşı, H. F. (2013). Dijital ebeveynlik ve değişen roller. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4), 883-896.

Extended Abstract

Being parent is a difficult process. As soon as parents usually learns that he / she will have a child, he / she begins to ask himself/herself various questions to organize his / her life and to facilitate his / her adjustment to the world. Among these questions are what should I say to my baby at first encounter, when I hold my baby, how to react when it cries, how I organise baby's room, how should I read books to my baby and so on. With the development of technology, digital technologies have begun to show itself in all aspects of our daily lives. Besides all these, the questions regarding digital technology have also be important for parents. Today, most parents ask questions like, should I use digital equipment such as phone, computer, tablet with my child and what should I pay attention to if I will use it, does the internet connection at home give any danger for my child, does listening to music on the phone or tablet harm my baby, does smart devices are dangerous for my baby etc. Asking such questions the number of parents have gradually increased.

Many people, especially in the digital age, realize that they need to organize their relationship with technology more carefully after being a parent; however, they may feel inadequate at times. Whereas some of the parents are worried that their children use and contact with digital technologies, some of them use digital technologies by force of being a parent and leave their children to digital technologies especially from an early age. For example, it is often seen that parents apply to technology to engage their children in order to handle their personal affairs. Although many people use toys, books and various activities in this situation, it is possible to say that a great deal of parents using technological tools is quite high. However, while the age of the child decreases in the use of toys, books and activities, it seems that there is an increase in the use of handheld gaming devices or technologies. This situation makes some parents' concerns about their children being addicted to digital technology or social media or exposing them to unapproved content (Wartella et al., 2013). From this point of view, it will be right to emphasize that parents should be aware of the use of digital technologies from early childhood and try to raise their awareness about this issue.

In the digital age we are in, it is possible to consider a parent or a person who cares a baby like a baby sitter, a digital parent who is responsible for the training of an individual. As of today, digital technologies are used by almost everyone and have become an integral part of most of all's life. When we look at the results of the household technology use surveys conducted by TUIK, about 89% of people use mobile telephones in our country and this rate increases day by day. Therefore, any adult digital parent who has a technological tool, social media account and email address and is responsible for the care of a baby can be considered.

It is known that babies have been observing and imitating their close environment since the first months. The closest surroundings are parents for babies. Therefore, the behavior, attitudes and beliefs of the parents affect the babies. In this context, the use of technology by parents may also attract the attention of babies (Günüç & Atlı, 2018). At this point, it is precisely that parents have great responsibilities, and that the definition of parents adapted to our age emerges. In addition to the obligation of parents to prepare their children for the real world, the concept of being digital parent has come up with the task of preparing the digital world. Digital parent; acting in accordance with the requirements of the digital age, having knowledge of digital tools, recognizing the opportunities and risks in digital environments, protecting the child against all the negativities that may be encountered, making sure that the rights of people should be respected in real life in the same way as the digital environment, as an individual (Yurdakul et al., 2013).

The children of digital parents are born into a world equipped with direct technology. Those children are defined as digital natives, and the parents of digital natives are digital immigrants. Digital natives are 21st century children and young people who have started their lives in a world surrounded by various digital tools and the internet. Although they began life in the digital age, these children are not still fully prepared for the digital world and do not know how to make use of the opportunities or deal with the problems they face in this world. Therefore, parents are obliged to protect their children against all dangers that may occur in digital environments as well as negativity in physical environments (Yaman, 2018; Yurdakul et al. 2013).

The addition of the word in digital age is so important. So, the roles and responsibilities of digital parents have changed. Digital parents are expected to be aware of the use of digital tools and the Internet, and to be aware of all kinds of positive and negative factors and to mediate their children's use of technology. At this point, “parental mediation” comes to the forefront. Parents' role in mediation in technology use is considered important in terms of positively regulating the effects that digital media on child growth and development (Durak, 2019). Livingstone et al. (2011) suggested that parent mediation can be performed in different ways in their studies on this subject. In any way, it is the responsibility of the parent to ensure a healthy relationship between the child and the digital world. Parents should neither exhibit a prohibitive or critical attitude nor release the child completely. According to the data of the Kids Online project by the European Union (2010), when children experience difficulties with the use of digital tools, they behave to get help from their friends rather than their parents. This situation is thought to have stemmed from the repressive attitude of parents (Ateş & Durmuşoğlu Saltalı, 2019). The opposite attitude cannot be argued to be healthy. Uncontrolled release of the child in the use of digital environments may also have dangerous consequences (Canbek & Sağıroğlu, 2007). For this reason, digital parents should know what roles and responsibilities they have towards their children and how they act accordingly to their children.

In the literature, despite the rapid increase in the use of digital media by children, it is indicated that the number of studies on preschool age children and their parents is still very inadequate. Generally, it is asserted that school age children and adolescents use technology. However, it is considered that one of the main points in this area should be the digital parents of early childhood children.